

Kameno orodje s Knežice v Blanci

Mitja BROADAR

Izvilleček

Avtor predstavlja na površini nabrano kameno orodje, ki sodi verjetno v mlajšo kameno dobo.

V Blanci pri Sevnici so na ledini Knežica, tik nad železnico in cesto, pričeli graditi novo separacijo peska. Pri pripravljalnih zemeljskih delih so prenesli humus z gradbišča na njegovo okolje. Tukaj so poleti leta 1981 našli nekaj kremencev in T. Knific jih je prinesel na Inštitut za arheologijo. Za nekatere bi bilo mogoče domnevati, da jih je odbil in obdelal človek. Zato je avtor najdišče večkrat obiskal, prvič avgusta 1981 z A. Pleterskim, drugič novembra 1981 z I. Turkom in zadnjič septembra 1991 z J. Dirjecem. Vmes je bil na najdišču tudi M. Guštin, ki je našel dva artefakta (št. 25 in 26, ki sta zdaj v Posavskem muzeju v Brežicah; vse drugo pa je trenutno še na Inštitutu za arheologijo). Pripomniti je treba, da smo pri tem nabiranju našli tudi posamezne koščke neznatne keramike. Člani Inštituta, ki so to keramiko videli, niso mogli dati nobene klasifikacije.

Pri Blanci se sicer ozka savska dolina precej razširi in na tem prostoru so ohranjene savske pleistocenske terase. Že po bežnem obhodu je mogoče trditi, da gre vsaj za štiri terasne nivoje. Najdišče je na robu spodnje terase. Pri nabiranju se je takoj pokazalo, da ne gre samo za obdelane kremence in za odpadke pri njihovi obdelavi, ampak predvsem za kremence, ki jih človek ni oblikoval, ampak so nastali v naravnem procesu. Po tem, kar smo na terenu videli, čeprav profil industrijskega izkopa ni bil dovolj pregleden, je nedvomno, da so kremenci tudi v zgornjem delu (10-20 cm) prod. Morda so vmes tudi artefakti, toda tega ni mogoče trditi. Mnogo verjetneje je, da jih v prod ni. Zato je treba še omeniti, da med vsemi naravnimi kremenci ni nobenega prodnika ali dela prodnika in da tudi zaobljenih robov na njih ni opaziti. Kako so prišli ostrorobi kremenci med prod za zdaj ni mogoče pojasniti. Kolikor smo pregledali bližnjo okolico najdišča, nismo našli drugih odprtih profilov, da bi mogli preveriti, ali so naravni kremenci med prodom tudi drugje. Koristno bi bilo - ne samo zaradi rešitve tega

Abstract

A collection of probably Neolithic stone tools collected from the topsoil are discussed.

vprašanja - če bi se kdo lotil proučevanja celega terasnega sistema.

Najbrž je le slučaj, da so se na naravnem nahajališču kremencev pozneje ustavili tudi ljudje in pustili za sabo nekaj odbitkov in artefaktov. Mešanica naravnih kosov kremena in artefaktov je najbrž nastala šele pri odpiranju humusa, ki je zajelo tudi zgornji del prodnate plasti. Na terenu ni imelo smisla izgubljati časa s selekcijo zato smo pobirali vse. Nabranih je bilo 958 kremencev. Pozneje smo na inštitutu izvedli selekcijo in izločili 850 naravnih kosov, ki smo jih zavrgli. Kar je ostalo (108), je zanesljivo rezultat dela človeških rok.

Vsi kremenci naravnega izvora, ki smo jih zavrgli, so iz temnosivega do črnega kremena. Nekatere med njimi bi brez nadaljnjega lahko označili kot lidit, drugi pa so mu blizu. Kulturna ostalina ni tako enotna. Od vseh 108 kosov je 79 iz istega, liditu podobnega materiala, medtem ko je drugih 29 iz vsaj desetih različnih vrst kremena.

Poleg 78 odbitkov je oblikovanih artefaktov 30 in pregled tipov med njimi je takle:

jedra	2
odbitki	78
kline	5
strgala	8
praskala	7
zajede	4
vbadalo	1
izroba	1
tardenois konica ?	1
puščična konica	1
	108

Med odbitki ni posebnih značilnosti. Jedri (t. 1: 8,24) sta eno iz tanjše in drugo iz debelejše plošče. Od ostalega orodja je največ krepko retuširanih odbitkov,

ki jih lahko označimo kot strgala (*t. 1*: 4,6,10,11,12,15, 17,28), čeprav imajo precej različne oblike. Med klinami sta le dve konici celi (*t. 1*: 25,27). Št. 25 ima enakomerno retušo po vsem desnem robu, ki terminalno ne gre v konico, ampak v loku skoraj do levega roba, torej tako kot je retuširan "Federmesser". Pri dveh klinah (*t. 1*: 13,23) ni gotovo, ali gre za fragmente. Morda gre le za kratke kline, ki so odbite prečno na surovinsko ploščo. Po retušah sodeč je trn na št. 13 izdelan namensko. Gotovo pa je št. 26 (*t. 1*) fragment večjega artefakta. Desni rob ni retuširan namenoma; retuše so nastale pri razbitju. V tem primeru morda sploh ne gre za klino, ampak za ostanek strgala. Dobro so zastopana praskala. Prav posebno obliko ima št. 3 (*t. 2*). To je pravzaprav obliči, ki ima na vsaki strani po eno poudarjeno zajedo. Nekatera praskala so sicer lepo retuširana, nimajo pa tipične praskalne oblike (*t. 2*: 1,7,9). Eno praskalo (*t. 2*: 5) ima koničasto čelo, kar ni pogosto. Vsa navedena praskala bi lahko pripadala tudi paleolitskim kulturam, česar za zadnji dve praskali (*t. 2*: 2,36) ne moremo trditi. Koničasta zaključka čela na obeh straneh kažeta na mlajšo dobo. Od vbadal nastopa le eno ogelno vbadalo (*t. 2*: 10). Na treh odbitkih (*t. 2*: 14,20,21) in eni klinici (*t. 2*: 19) so lepo izdelane zajede. Na enem primerku je viden tudi pecelj (*t. 2*: 18). Po risbi bi se dalo sklepati, da gre za bazalni del, torej za fragment večjega artefakta, zato opozarjamo, da so izrobili odbitek tak, kakršen je. Posebno lepo je obdelana mala razmeroma široka konica (*t. 2*: 22). Poleg skoraj totalne retuše dorsalno je retuširana tudi ventralno. Če bi bila odkrita v sklopu mezolitske kulture, bi jo lahko označili kot poseben tip tardenois konice. Najbolj značilen tip je nedvomno pri zadnjem obhodu najdena puščična konica (*t. 2*: 38), ki ne more biti starejša od neolitika.

Velika večina artefaktov je bila najdena pri obeh nabiranjih leta 1981. Ta zbirka je še dajala paleolitski vtis, čeprav je tako uvrstitev motilo praskalo *t. 2*: 2

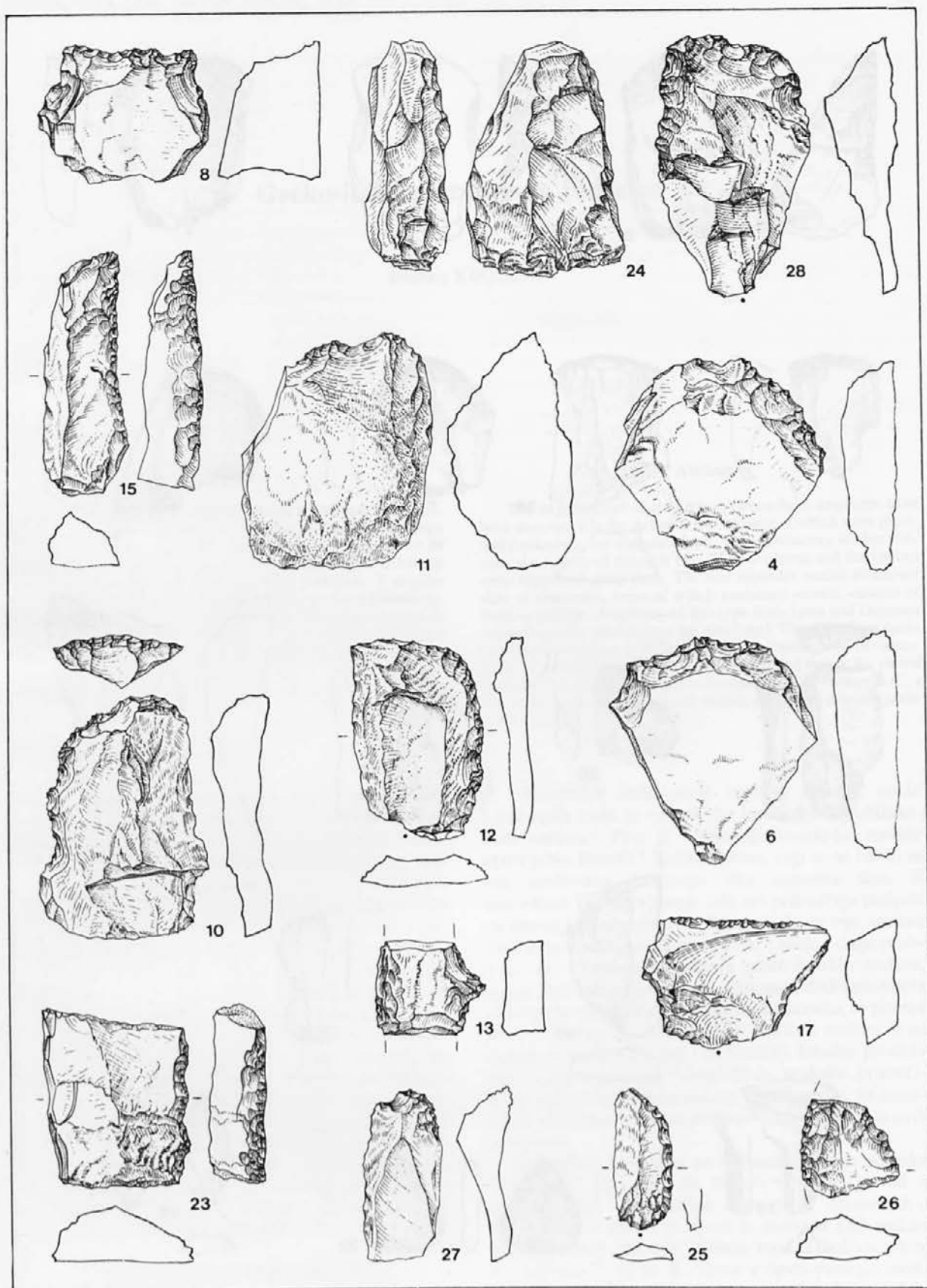
(nekoliko tudi praskalo *t. 2*: 5) in predvsem drobna konica *t. 2*: 22, ki tipološko spada v mezolitik. Ko pa je bilo pri zadnjem nabiranju najdeno še praskalo *t. 2*: 36, in zlasti lepo obdelana puščična konica *t. 2*: 38, so dileme o uvrstitvi v starejšo ali mlajšo kameno dobo odpadle.

Če pripadajo vsi artefakti isti poselitvi, potem seveda določa starost najmlajši element. V našem primeru je to puščična konica. Pri površinskih najdbah je seveda zelo pogosto, da so na istem mestu ostanki poselitev iz različnih dob. Na Knežici imamo znake, da bi morda šlo tudi za mezolitik ali gravettien, medtem ko bi kaka starejša kultura težko prišla v poštev. Izroba je sicer tipična za gravettienško orodje, toda ena sama je le premalo za tako uvrstitev; razen tega vemo, da pri nas nastopajo izroba tudi v mezolitu. Tezi, da je zastopan tudi mezolitik, ker nastopa poleg te izroba še trikotna konica, stoji nasproti dejstvu, da habitus vseh drugih artefaktov in tudi odbitkov govori proti mezolitu. Omenili smo že, da smo našli pri naših nabiranjih nekaj nedoločljivih koščkov keramike. Kmalu po odkritju je poročal M. Guštin (1982, 139): "Sporadično najdeni kosi posod se ujemajo z najdbami iz Jermanove jame na Pijavškem". V pogovoru mi je povedal T. Knific, ki je bil pri odkritju navzoč, da je bilo keramičnih najdb izredno malo (o čemer priča tudi Guštinov izraz "sporadično"), in da je le en večji fragment omogočal primerjavo, ki jo navaja M. Guštin, in na tej podlagi uvrstitev v eneolitik. Vredno je poudariti veliko prevlado kamenega orodja nad keramičnimi najdbami, ki je v navedenem obdobju gotovo nenavadna. Pri tej in bodočih najdbah bo morda razmerje med obema kulturnima elementoma imelo vpliv na klasifikacijo.

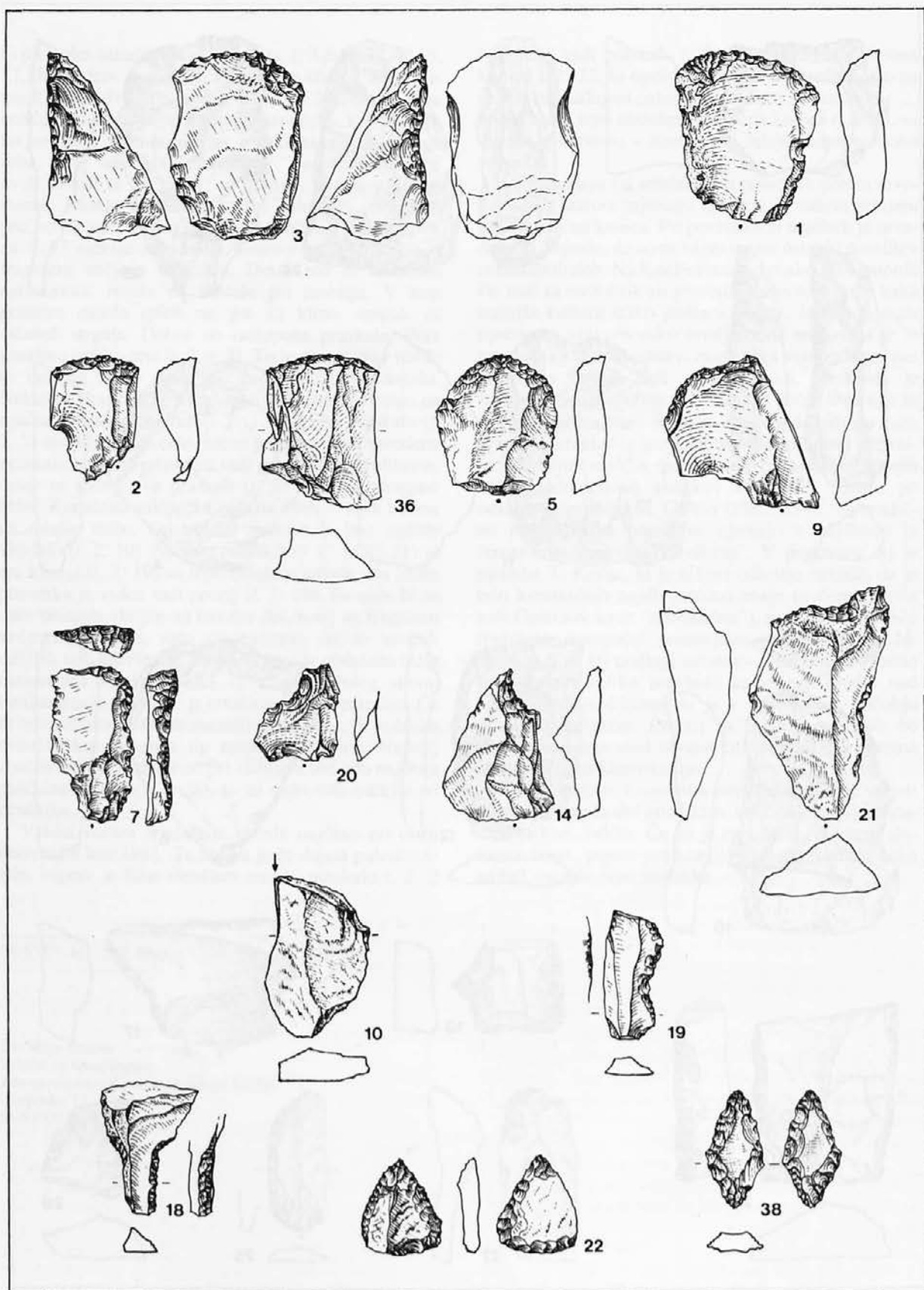
Če je uvrstitev v eneolitik pravilna, potem je verjetnost, da pripada del artefaktov neki od eneolitika starejši kulturi, velika. Če pa je eneolitski fragment slučajno vmes, potem predstavlja kamena kultura neko najbrž starejšo fazo neolitika.

GUŠTIN, M. 1982, Blanca. - *Var. spom.* 24, 138-139.

Dr. Mitja Brodar
Inštitut za arheologijo
Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU
Gospodska 13
SI-61000 Ljubljana

T. 1: Knežica. Kameno orodje. M. = 1:1.

T. 2: Knežica. Kameno orodje. M. = 1:1.